
ARTÍCULO PRODUCTO DE INVESTIGACIÓN

La realitat del mal en la teologia de Martí Luter

The reality of evil in the theology of Martí Luter

Josep Castanyé¹
Ateneu de Sant Pacià

Recibido: 01.03.2022
Aceptado: 15.05.2022

Resum

El misteri del mal no té un tractament específic en Martí Luter, però és a través dels seus múltiples escrits, com són les classes i comentaris bíblics, cartes i sermons, consells i respostes a qüestions que li plantejaren els seus contemporanis, que és possible de refer el seu pensament. Molt característic del seu estil és que, aquí com tots els altres temes que tracta, defuig tot tractament racional i filosòfic, amb la finalitat de posar més clarament al descobert allò que, segons ell, professa una fe cristiana alimentada únicament per la Sagrada Escripura.

Paraules clau: Martí Luter, filosofia, mal, teologia

¹ josep.castanye@gmail.com

Abstract

The mystery of evil does not have a specific treatment in Martin Luther, but it is through his many writings, such as Bible classes and commentaries, letters and sermons, advice and answers to questions raised by his contemporaries, that it is possible to redo his thinking on this issue. Very characteristic of his style is that, here like all the other subjects he deals with, he avoids all rational and philosophical treatment, in order to expose more clearly what, according to him, professes a Christian faith nourished only by Sacred Scripture.

Keywords: Martin Luther, Philosophy, Evil, Theology.

Introducció

L'endemà de rebre la invitació a presentar la visió de Luter sobre el mal, vaig comentar la proposta a una amiga, dient-li que tenia certs dubtes en acceptar-la. I ella, de forma espontània em va contestar: «Sí que ho has de fer; parlar del mal no costa gaire; n'hi ha per tot arreu». I hi afegia: «El que és difícil és parlar del bé, que ja no n'hi ha tant». Anem, doncs a veure com tracta el tema Martí Luter.

Oswald Bayer inicia la seva magnífica exposició sobre la teologia de Luter amb la remarca que «Luter no va escriure una obra sistemàtica a l'estil d'una *summa* teològica com per exemple Tomás d'Aquino ni uns *loci teologici* com Melanchthon».² Això fa que l'exposició d'un tema específic de la seva teologia requereix un rastreig meticulós d'un extensíssim conjunt de textos, sovint ben heterogenis, marcats pel seu origen o motiu immediat, per l'ocasió de la seva redacció, per la finalitat per la qual van ser escrits i que en determinen no solament l'estil i el llenguatge, sinó també el contingut. Així, continua Bayer, hi tenim «cursos acadèmics, apunts dels seus sermons presos pels oients, escrits polèmics, cartes de consol, prefacis —sobretot als llibres de la Bíblia—, tesis per a la disputa, xerrades de sobretaula, faules, cançons, [que] alegren, instrueixen, exhorten, consolen, reprenen o fins i tot insulten».³ Tot i la diversitat dels escrits que Luter ens ha deixat (123 vols.), la investigació dels darrers vuitanta anys ha aconseguit un gran consens a l'hora de presentar el rerefons fonamental i unificador que determina el conjunt de la seva teologia. Segons Ebeling, l'estudi de l'obra de Luter difícilment pot desembocar en una exposició sistemàtica i completa del seu pensament, sinó que més aviat es tracta d'arribar a «una trobada amb ell mateix [...], ser presos en el pensament de Luter, en el procés que nosaltres mateixos hem de realitzar si no ens volem acostumar a detectar els seus pensaments, sinó entendre'ls, no només repetir les seves paraules sinó fer-les ben pròpies».⁴ Amb vista a una correcta apropiació de les idees de Luter, Bayer

² Oswald BAYER, *La teologia de Martin Lutero* (Verdad e imagen 215), Salamanca: Sígueme 2020, p. 9. Un any abans de la seva mort Luter escriu en el pròleg al primer volum de les seves obres llatines: «Els meus llibres formen un cert caos tosc i desordenat» (*Vorrede zum ersten Bande der Gesmtausgaben seiner lateinischen Schriften*, 1545, WA 54, 179-187, aquí 179,10-11.

³ BAYER, *La teologia*, 9-10.

⁴ Gerhard EBELING, *Luther. Einführung in sein Denken*, Tübingen: Mohr-Siebeck 1964, pp. 15-16.

adverteix: «La teologia de Luter [...] només adquireix la seva cohesió interna per referència a la dinàmica de l'Evangelí, distint de la llei: la promesa divina. Aquesta referència constitueix, per dir-ho així, la dotació cromosòmica en cada cèl·lula de la teologia de Luter».⁵

I aquesta és també la perspectiva necessària per resseguir la concepció luterana del mal: la dinàmica de l'Evangelí que revela la promesa de salvació, realitzada en la mort i resurrecció de Jesús. En el pensament de Luter la qüestió del mal no es planteja ni discuteix en els termes de la teodicea i especulació filosòfica, sinó en el marc d'una teologia guiada exclusivament per la Paraula de Déu. I per això és aquesta paraula de Déu, segons paraules del mateix Luter de la primavera de l'any 1518, la que marca el camí de la «indagació de la veritat i [que aportarà] el consol de les consciències temoroses».⁶

1. Aclariments inicials

La guia determinant del pensament de Luter no és la raó humana ni la filosofia, sinó la Sagrada escriptura. El pensament de Luter no es mou per raonaments filosòfics o racionals, sinó per criteris estrictament bíblics.

De la mateixa manera que Luter argumenta sempre a partir de l'Escriptura tampoc no empra conceptes essencialistes propis de la filosofia i les ciències naturals, sinó conceptes relacionals. La realitat no és considerada en si mateixa, tal com l'experimentem físicament i l'estudien les ciències, sinó tal com es troba en la seva relació amb Déu.

És la fe que, guiada per l'Escriptura, descobreix aquest dinamisme relacional que pel cristià determina el conjunt de la realitat. Segons Luter, «la primera i suprema de totes les bones obres més nobles és la fe en Crist».⁷ Per la fe l'home és portat a confiar plenament en Déu, i,

⁵ BAYER, *La teologia* 10.

⁶ M. LUTER, *Pro veritate inquirenda et timoratis conscientis consolandi conclusioness*, [primavera del 1518], WA 1, 625-633.

⁷ WA 6, 202-276, aquí 204, 25-26 (*Von den guten Werken*, 1520 (= *Las buenas obras*, P. TORIBIO, ed., *Martín Lutero. Obras reunidas*, vol I: *Escritos de reforma*, Madrid: Trotta 2018, pp. 81-151). Entre altres s'hi troba aquesta sentència, repetida incansablement en la majoria dels seus escrits: «Però mira: totes les obres que es fan sense fe no són res i estan mortes del tot. Segons sigui la relació de la consciència amb Déu i la fe, així seran les

per tant, a acceptar i viure plenament deixant-se guiar per la confiança que li genera la promesa de Déu: «Qui té la Paraula és ric i no li manca res, perquè en la paraula hi ha veritat, llum, pau, justícia, salut, alegria, llibertat, saviesa, virtut, gràcia, glòria i tota cosa bona de forma superabundant».⁸

La fe afecta el més profund de l'home. La fe afecta de ple el cor de l'home, la seva interioritat; és a dir, la seva consciència. Aquesta fe configura la realitat interior de l'home, fent-lo just davant Déu i donant-li també la llibertat per disposar de tots els béns temporals al seu abast en bé de si mateix i del seu proïsme.

La fe i les obres.- En un sermó de l'any 1520 Luter escriu: «És necessari saber que no hi ha obres bones sinó les ordenades per Déu, com tampoc no hi ha pecats excepte els que ell ha prohibit. Per això, qui vulgui conèixer les bones obres i realitzar-les, només necessita conèixer els manaments de Déu».⁹ Però cal saber que segons Luter «la fe en Crist és l'obra principal. Totes les altres obres també les pot realitzar, un pagà, un jueu, un turc o un pecador».¹⁰ Per això «les millors virtuts en els gentils, el millor que hi ha en els filòsofs i el més excel·lent en els homes són coses qualificades de bé moral i de bones i es manifesten com a tals davant el món (“coram mundo”), però davant Déu (“coram Deo”), en realitat són carn i estan al servei del regne de Satanàs.

La fe en el món temporal.- Segons Luter, l'home disposa de dues qualitats fonamentals que el distingeixen de tots els altres éssers de la creació: té raó i disposa d'una voluntat lliure: «Sabem que l'home ha estat erigit senyor de totes les coses que són inferiors a ell, sobre les quals té

obres que en resultin. Ara bé, on no hi hagi fe ni bona consciència davant Déu, a les obres els falta el cap; tota la seva vida i bondat no valen res». Cf. WA 7,59-64 (*Tractatus von der Freiheit eine christenmenschen*, 1520 [= *Tractat sobre la llibertat del cristià*, Trad.al català de E- Meier i J. Vinyes i *Introducció* de J. Busquets, en M. Luter, *La llibertat del cristià i altres escrits*, Clàssics del cristianisme 62, Proa 1996, pp. 63-64]). Cf. també WA 6,206,33-207,5; 215,13-26; 233, 26,234,3; *Llibertat* 74-79).

⁸ WA 7, 51,1-3 (*Llibertat* 64). Cf. WA 18, 551-787 aquí 715,9-15 (*Serf albir* 343): *De captivitate babilonica ecclesiae praeludium*, 1520, WA 6,484-573 (= *La captivitat babilònica de l'Església*), *Introducció* de J. Busquets i traducció al català d'E. Meier i J. Vinyes (Clàssics del cristianisme 62), Barcelona: Proa 1996, p. 175.

⁹ WA 6, 204,13-16 (*Buenas obras* 83).

¹⁰ *Ibid.* 205 (*Buenas obras* 84).

dret i lliure albir perquè l'obeeixin i facin el que ell vol i pensa».¹¹ La raó i la llibertat de l'home són facultats rebudes de Déu per tal que l'home administri i governi els afers temporals segons les exigències de la justícia moral i civil en els diferents àmbits existencials: família, oficis, comerç, autoritat política i civil ... i posats per Déu a disposició de l'home per a organització del món temporal.¹²

Lògica de contraposició.- Segons la concepció luterana de fe com a confiança plena i exclusiva en Déu exigeix una total desconfiança en qualsevol altra instància on l'home pugui recolzar-se. D'aquí ve que tot intent humà, tot exercici pietós realitzat per l'home al marge d'aquesta fe, és sempre un signe de desconfiança en el sol mitjà justificador que Déu ha posat a disposició de l'home. L'home cristià ha de confiar únicament en Déu i en res més. Contestant a Erasme en la seva discussió sobre la llibertat del cristià Luter afirma categòricament que la fe comporta una antitètica negació de tot altre intent humà d'acostar-se a Déu. Diu textualment: «En dir que Crist és “el camí, la veritat i la vida” (Jn 14,16),—i això per antítesi, ja que tot el que no és Crist, no és camí sinó una desviació; no és veritat, sinó mentida; no és vida, sinó mort—, cal que el lliure albir, com que no és Crist, ni està en Crist, estigui inclòs en la desviació, en la mentida i en la mort.

És aquesta plena confiança en Déu porta l'home a no «dubtar que Déu li és tan propici que passa per alt les caigudes i debilitats diàries».¹³

«Aquesta confiança i aquesta fe han de ser tan eminents i fortes que l'home sàpiga que tota la seva vida i la seva obra són pecat totalment condemnable davant el judici de Déu [...] Així ha de desesperar de les seves obres, que únicament poden resultar bones per aquesta fe que no espera un judici, sinó pura gràcia, favor, mercè i misericòrdia [..]. D'aquesta manera, per la misericòrdia i la gràcia, no per la seva naturalesa, les obres estan sense culpa; estan perdonades i són bones per la fe que confia en la pròpia misericòrdia»[de Déu].¹⁴

¹¹ WA 18,551-787, aquí 743,35-744,2 (*Serf albir* 466; cf. pp.454; 456, 473).

¹² WA 18,551-787, aquí 638,3-10 (*Serf albir* 208; cf. *ibid.*, 324; 328; 456-458; 465)..

¹³ WA 6, 215 (*Buenas obras* 93).

¹⁴WA 6, 216 (*Buenas obras* 93-94).

2. La realitat a la llum de la fe

Segons hem anat veient a partir d'aquestes observacions inicials ha anat apareixent cada cop amb més claredat la centralitat exclusiva que Luter dona a Déu en la seva teologia. Per això, el sentit profund i vertader de la realitat només es pot captar per mitjà de la fe. Aquesta fe, guiada sempre per l'Escriptura, ens diu que la totalitat de la realitat està en mans de Déu: Ell l'ha creada, la manté per la seva providència i l'hi ha promès una plenitud definitiva gràcies a la mort i resurrecció de Crist. Amb paraules de Luter aquesta fe ens diu que «Déu m'ha creat com totes les altres creatures, que ell m'ha donat i conserva en tot moment un cos dotat dels seus membres i facultats, una ànima dotada de raó i de sentit; que cada dia em dona abundantment totes les coses necessàries pel manteniment d'aquesta vida, com són l'aliment, els vestits, la família, l'habitacle, etc.; a més, se serveix de totes les seves creatures per a la nostra utilitat i les necessitats de la nostra vida; el sol, la lluna i les estrelles del cel, la nit, l'aire, el foc, l'aigua, la terra i tot el que produeix; els ocells, els peixos, els animals, etc.; també ens dona tot tipus de bens materials, com poden ser un bon govern, la pau, la seguretat».¹⁵

Amb la visió de la realitat com a creació de Déu, Luter expressa, per una banda, el poder sobirà i bondados de Déu que crea i conserva lliurement per voluntat pròpia tot el que existeix i, a més a més, per aquesta mateixa bondat ho posa tot a disposició de la vida de l'home. Luter no es cansa de repetir de les maneres més diverses, que ja el primer article de la nostra fe [“Crec en Déu Pare totpoderós, creador del cel i de la terra”] «ens ensenya que cap home no té per si mateix la vida, ni pot mantenir-la, ni té cap altra cosa per petita que sigui. Tot això és el que comporta l'expressió “Creador”».¹⁶

En el *Petit catecisme* (1529) Luter es pregunta que vol dir que Déu sigui creador i amb paraules molt semblants contesta:

¹⁵ WA 30,I,125-238, aquí 183-184 (*Gran catecisme*).

¹⁶ *Id.*

«Crec que Déu m'ha creat, com a totes les creatures. M'ha donat i conserva un cos i una ànima, ulls, orelles i tots els meus membres, la raó i tots els sentits. A més em concedeix cada dia i en abundància vestit i calçat, el menjar i la beguda, la casa i les pertinences, una muller i fills, camps, bestiar i tota classe de béns. Em proveeix abundantment i cada dia de tot el que necessito per la conservació i l'aliment d'aquest cos i d'aquesta vida. Em protegeix de tot perill, em preserva i em guarda de tot mal. Fa tot això per la seva divina bondat i la seva misericòrdia de pare sense que jo ho mereixi i en sigui digne. Dec estar-li agraït per tot això i, a canvi, lloar-lo, servir-lo i obeir-lo. Això és vertader amb tota certesa».¹⁷

Luter conclou aquesta detallada llista amb les paraules: «Ningú de nosaltres és capaç de posseir o conservar per si mateix la vida i tot el que acabem d'enumerar i el que podríem seguir anomenant, encara que fos el més insignificant».¹⁸

Com ja s'ha apuntat, Déu no solament és el Creador de tota la realitat, sinó que posa la varietat i multiplicitat d'aquesta realitat al servei de l'home, perquè l'home en visqui, en gaudeixi i així el reconegui com a l'únic Déu totpoderós. En una xerrada de sobretaula (1538) Luter diu que

per la fe «comencem a retrobar el coneixement de les creatures que vam perdre com a conseqüència del pecat d'Adam. Ara mirem correctament les creatures [...].Nosaltres, moguts per la gràcia de Déu, comencem a reconèixer, inclús a partir

¹⁷ WA 30 I, 264-425, aquí 296-297 (*Kleiner Katechismus für die Gemeine, Pfarrer und Prediger*, 1529. Text traduït al castellà per T. EGIDO, *Catecismo breve para uso de los párrocos y predicadores en general*, en: T. EGIDO, ed., *Lutero. Obras*, Salamanca: Sígueme 1977, pp. 291-305. Al *Gran Catecisme* Luter es fa la mateixa pregunta i respon: «Que sóc creatura de Déu, és a dir, que m'ha donat cos i ànima i vida, membres grans i petits, tots els meus sentits, la meva raó, la meva intel·ligència, etc., el menjar i la beguda, vestits i aliments, dona i fills, criats, casa, possessions, etc. Afegeixi's a això [...] tot el que ha creat per a profit i les necessitats de la nostra vida: el sol, la lluna i les estrelles del cel, el dia i la nit, l'aire, el foc i l'aigua, la terra i tot el que ella conté i pot produir, les aus, els peixos, tota classe d'animals, els cereals i tota classe de plantes, i també tot allò que són més aviat bens corporals i temporals, un bon govern, pau i seguretat» (WA 30 I, 183-184 (*Gran catecisme*)).

¹⁸ *Id.*

d'una floreta, les seves esplèndides obres i meravelles i reflexionem sobre quan omnipotent i bondadós és Déu. Per això el lloem i el beneïm i li donem gràcies. En les creatures reconeixem quan poderosa és la força de la seva paraula. Ell ho manà i així fou (cf, Sl 33,9): també en el pinyol d'un préssec, encara que sigui molt dura la closca s'ha d'obrir al temps degut per deixar-ne sortir la fina llavor que hi ha a dins. Erasme [per pensar al marge d'aquesta fe] no en diu res i ho passa per alt, mira les creatures com una vaca mira cap a l'estable». ¹⁹

De manera ben plàstica Luter, tot enumerant alguns d'aquests dons, insisteix en la necessitat de saber obrir els ulls de la fe per poder lloar i donar glòria a Déu que s'amaga rere els seus dons. La seva exigència no pot ser més clara: «La nostra casa, el nostre pati, els nostres camps, el nostre jardí està tot ple de Bíblia, arreu allà on Déu, a través de les seves obres meravelloses, no solament predica, sinó que crida els nostres ulls, toca els nostres sentits i, per dir-ho així, il·lumina el nostre cor». ²⁰ Quan l'home, per la seva incredulitat, no es capaç de captar amb agraïment total aquesta bondat creadora de Déu, llavors «ens arruïnem a nosaltres mateixos l'alegria amb el nostre afany i la nostra avarícia i així deshonorem el nostre Déu. I per això ens convertim en indignes de sentir el cant de l'ocell o el ronc del porc». ²¹

Si per la fe cristiana tota la realitat creada anuncia a grans veus la bondat del Creador, la incredulitat de l'home li impedeix de descobrir-ne el seu veritable sentit no escoltant ni sentint aquestes veus. Diu Luter:

Pitàgoras, el filòsof pagà, diu que el moviment dels astres produeix una deliciosa consonància i harmonia en una subtil sintonia dels uns amb els altres; però la gent, degut al seu hàbit permanent de sentir-los, es troba ara saturada i cansada. Així ens

¹⁹ WA TR I, 574,8-19, citat per O. BAYER, *La teologia* 125.

²⁰ WA 49, 434, 16-18: *Sermó* predicat per Luter el dia 25,5,1544 sobre 1Co 15, 36ss.

²¹ WA 46, 494,35-495ss., segons la cita de O. BAYER, *La teologia* 126.

passa també a nosaltres: tenim unes creatures formosíssimes, però ja no els donem cap importància perquè són totalment habituals».²²

A més, segons la doctrina de la creació aquesta realitat no és només el resultat de l'acció lliure, misericordiosa i bondadosa de Déu, sinó que a més a més està regida i governada per la seva providència. El poder creador no s'estén només al primera moment de l'existència del que és real [creatio ex nihilo], sinó que el poder creador de Déu continua actuant al llarg de tota la història, fent que tot el que passa en aquesta creació és també obra de Déu, que actua sempre en bé de l'home. Segons Luter la providència divina té també una vessant preventiva: no solament crea les coses i les disposa en bé de l'home, sinó que amb el mateix amor creador «ens protegeix i guarda constantment del mal i l'adversitat i ens allibera de tots els perills. Tot això ho fa per pura bondat i amor, immerescuts per part nostra, i com un pare bondadós fa que no ens arribi cap mal.»²³

En el mateix context Luter afirma:

«Per tant, tenim necessitat d'aprendre i meditar diàriament aquest article. Tot el que veiem amb els nostres ulls, tant en el bé que ens arriba, com quan evitem un perill o la misèria, nosaltres hem de recordar que és de Déu que ens ve tot això, per tal que a través d'això reconeguem el seu cor paternal i la seva bondat infinita evers nosaltres: i ens porta a ser agraïts i a emprar totes les coses que ell ens dona per la seva glòria i el seu honor»,

Segons l'antropologia luterana la fe afecta la interioritat de l'home i la seva consciència. Però l'home no viu en la pura interioritat, sinó que essencialment és també un ésser físic, formant part del món temporal i històric, sotmès per tant, als va-i-vens de la realitat que l'envolta. Segons Luter aquest és l'àmbit de les relacions amb els altres homes, amb la realitat i el seu

²² WA TR 5, 225,11-14, citat per BAYER, *La teologia* 123, Sobre la maldat radical de l'home cf. WA 18,551-787, aquí 737-741(*Serf albir* 380-390). .

²³ WA 30, I, 184; cf..*ibid.*, WA 30 I, 153. (*Gran catecisme*).

curs. Així l'home «viu aquesta vida mortal i, per tant, és necessari que alimenti el seu cos i que convisqui amb els altres homes. Aquí és on comencen les obres i aquí no hi ha ociositat que valgui; aquí l'home pren cura de si mateix»,²⁴ espavilant-se, guiat per la seva raó, per desenvolupar la seva vida i organitzar aquest seu món d'acord amb les exigències de la justícia civil. És el que Luter anomena el «món de les obres»²⁵. Aquí l'home es regeix per la seva raó i pot decidir lliurement. És aquí on la fe en el Déu creador i conservador de totes les coses ha de donar els seus fruits.

Per una banda «el cristià, essent lliure de tota obra, en la seva llibertat i sense enorgullint-se'n, agafarà gustosament la forma de servent, i es farà com els homes, i els servirà i ajudarà, i farà tot el que pugui pel bé del seu proïsme, i els farà el mateix que ell veu que Déu ha fet amb ell i encara fa, diàriament, a través de Crist.

D'entre totes les creatures l'home és l'única creatura que ha estat creada «a imatge de Déu», dotada de raó i llibertat en l'àmbit del món material i temporal. És a dir, l'home, creat per Déu, ha rebut de Déu la capacitat de decisió. Però la raó no coneix ni l'origen ni la fi de la realitat, que per a la fe és Creació cridada a la salvació. Però el camp de l'exercici de la raó i la llibertat és el camp dels afers temporals socials, polítics i econòmics. D'aquesta manera Déu conserva i manté la seva creació no només amb la seva paraula que articula la interioritat humana, sinó també a través de la raó humana que ell mateix ha donat al crear-lo «a imatge seva». En el món de les realitats temporals, ha de regir sempre la raó humana, fins i tot quan ha estat radicalment pervertida pel pecat. Luter adverteix: «Ni tan solament després de la caiguda d'Adam, Déu va privar la raó humana d'aquesta sobirania; més aviat la va ratificar».²⁶

²⁴ WA 7, 60,1-5 (*Llibertat* 75).

²⁵ Tema llargament desenvolupat en WA 7,60-62 (*Llibertat* 75-81). Diu Luter: «Tinguem la bona fe d'ensenyar que l'home se li concedeix el lliure albir no per esguard de que li és superior, sinó del que li és inferior, és a dir, que sàpiga que quan es tracta de les seves possibilitats i de les seves possessions, té el dret a usar-les, d'ocupar-se'n i de negligir segons el seu lliure albir» (WA 18, 638,5-9 (*Serf albir* 208)).

²⁶ WA 39 I, 174-180, 20s. (*Disputatio de homine*, tesi 9. Cf. WA 7, 59-64 (*Llibertat* 74-79)). Però cal no oblidar mai que, tot i que l'home pot fer bon ús de la seva raó, aquesta es mou sempre en el món dels afers temporals, és a dir, en el món de les obres i, per això mateix mai no se li podrà atribuir cap mèrit salvífic.

3. Creació i presència del mal

En l'obra de Luter cal distingir dos camps o àmbits on es planteja el problema de mal. Un primer aspecte seria el mal que es deriva de la voluntat humana, l'així anomenat mal moral o pecat i que, segons Luter consisteix fonamentalment en el pecat d'idolatria. L'altre seria el mal que no depèn de la decisió humana, el mal físic i material.

4. El mal com a idolatria

Com ja s'ha apuntat, segons Luter, l'home als ulls de Déu, i per tant segons la fe cristiana, és sempre pecador; és a dir, incapaç de salvar-se per les seves pròpies forces. Viu tancat en si mateix en una existència caiguda i allunyada de Déu. ja que no se sent sostingut per la plena confiança en la bondat d'aquest Déu que li dona la vida i tots els béns. I, per això, davant Déu, tots els esforços que faci confiant en si mateix és un menyspreu de Déu, i els seus afanys i esforços només el poden portar a la perdició i a la mort. En la seva relació amb Déu sempre serà pecador, i com a tal, tot el que faci serà dolent.

Però, per damunt de la realitat de l'home pecador, de cap manera es pot qüestionar que l'omnipotència provident i bondadosa de Déu dominen sobiranament el conjunt de la realitat i la seva evolució, ja que, «tot s'esdevé únicament per voluntat de Déu», «Déu ho mou i obra tot en tots [...], sense ell res no pot esdevenir-se ni ser eficaç. En efecte, és omnipotent i això és propi de l'omnipotència».²⁷ Però davant unes afirmacions semblants, aviat sorgeix la qüestió: Si tot el que succeeix és degut a la omnipotència i voluntat de Déu i el mal és ben present en el nostre món, ¿no implica això que Déu és també l'autor del mal? És a Déu que

²⁷ WA 18, 709,10-12 (*Serf albir* 324; 331-332): Cf. WA 18,636,28-30 *Serf albir* 324 Bayer explicita el lloc que l'omnipotència de Déu ocupa en el conjunt de la teologia de Luter amb aquestes paraules: «Que Dios obra la vida y la muerte, el bien y el mal, todo en todos: esta tesis no es una exageración que pueda ser olvidada o al menos relativizada en relación con el conjunto de los textos de Lutero» (O. BAYER, *La teología* 223). Amb paraules de Luter: «Jo anomeno omnipotència de Déu, no pas aquella potència en virtut de la qual deixa de fer moltes coses que podria fer, sinó aquella potència activa amb què, de manera poderosa, ho obra tot en tots, fet pel qual l'Esriptura l'anomena omnipotent. Aquesta omnipotència presciència de Déu, creu-me, eliminen d'arrel el dogma del lliure albir» (WA 18, 718-28-31 [*Serf albir* 349]).

cal atribuir la idolatria de l'home, ja que no l'ha mogut per tal que no li girés l'esquena i es tanqués en si mateix?

Tot i que les obres sortides de la mà de Déu eren inicialment bones, des dels inicis l'home no va reconèixer el Creador i, des d'Adam, es manté en aquesta condició de pecador. I no, perquè cometi pecats, sinó perquè tota la seva naturalesa és pecadora i incapaç de fer el bé. de tal manera que «el seu cor és radicalment dolent, pecador, contrari a Déu i viu intranquil en aquesta maldat, enverinant des de l'arrel cada una de les seves accions, fins i tot les bones».²⁸ Luter arriba a parlar que l'home sense la fe és cavalcant pel diable, tot ell posat sota el domini del diable.

Però per damunt de tot poder diabòlic, impera sempre la majestat sobirana de Déu: «Com que Déu ho mou i obra tot, necessàriament ho mou i obra tot en Satanàs i l'impíu».²⁹ I hi afegeix: «Satanàs i l'home impíu són quelcom, tenen una naturalesa i una voluntat, si bé es tracta d'una naturalesa corrompuda i apartada de Déu. Així doncs, el que diem que queda de la naturalesa en l'impíu i en Satanàs, en tant que creatura i obra de Déu, estan subjectes a l'omnipotència i a l'acció divines com totes les altres creatures i obres de Déu».³⁰ Una mica més endavant comenta: «L'impíu és una creatura de Déu, però que, apartada d'ell i abandonada a la seva pròpia sort, no pot voler o fer el bé sense l'Esperit de Déu. L'omnipotència de Déu fa que l'impíu no pugui eludir l'impuls i l'acció de Déu, sinó que, sotmès a ell, l'obeeixi necessàriament. Però la seva corrupció o el seu allunyament de Déu fan que no pugui ser mogut ni ser arrabassat de manera adequada».³¹

²⁸ O. H. PESCH, *Hinführung* 196. Cf. *Serf albir* 429; 441;448, 451.

²⁹ WA 18, 551-787, aquí 710,1-10 (*Serf albir* 332). Referint-se a l'omnipotència omniabarcant de Déu Luter parla de «poder total» (WA 18,662,8; *Serf albir* 246), d'«acció general» o «impuls general», o fins i tot de «causa primera», «ell ho mou tot» (WA 18,714,22; *Serf albir* 343; 345).

³⁰ WA 18,709,15-21 (*Serf albir* 332). .Comentant l'«enduriment del Faraó» per no deixar sortir els israelites d'Egipte, Luter posa en boca de Déu les següents paraules: «Des de dins jo mouré amb un impuls general la seva mala voluntat, per tal que persisteixi en la seva embranzida i en el seu procés volitiu, i no cessaré de moure-la ni puc actuar altrament. Des de fora però li presentaré la meua paraula i la meua obra, coses contra les quals ell, dolent com és, llançarà els seus atacs, ja que no pot voler altra cosa que el mal, essent que jo estimo aquest mal mateix amb la força de la meua omnipotència» (WA 18,551-787, aquí 712,3-9; *Serf albir* 337).

³¹ WA 18, 710,1-8 (*Serf albir* 333). Luter ratifica aquesta visió amb aquestes altres paraules: «L'impíu peca contra Déu, tant si menja com si beu com si fa qualsevol altra cosa perquè abusa de les creatures de Déu amb la seva impietat i ingritud permanents i no glorifica Déu en cap moment» (WA 18, 768,23-26; *Serf albir* 441. Cf. WA

Una vegada més cal recordar que no es tracta de jutjar l'home segons la seva realitat física natural, sinó de l'home en la seva relació amb Déu. És a dir: «Tot el que és carn és alhora impiu, està sotmès a la ira de Déu i és aliè al seu regne. Però si és aliè al regne i a l'Esperit de Déu necessàriament s'ha de concloure que està sotmès al poder i a l'esperit de Satanàs ja que no existeix un regne intermedi entre el regne de Déu i el regne de Satanàs, els quals lluiten entre si perpètuament. Això és el que demostra que les millors virtuts en els gentils, el millor que hi ha en els filòsofs, el més excel·lent certament són coses qualificades de bé moral i de bones i es manifesten com a tals davant el món («coram mundo»), però davant Déu («coram Deo») en realitat, són carn i estan al servei del regne de Satanàs, o sigui, que són impies, sacrílegues i dolentes de totes totes» (*Serf albir* 393-394).

Així doncs, en el camp de la relació davant Déu la voluntat humana no té cap mena de poder; la voluntat humana per al bé, és «un terme buit», «no-res», no es cansa d repetir en contra d'Erasme. Només l'Esperit de Déu pot justificar i salvar l'home. Per això Luter pot dir que l'home està sempre sotmès a una força exterior: o a Déu o al diable. S'ha fet famós el símil que ell mateix empra per expressar aquesta falta de llibertat en l'home. Diu textualment:

«Així la voluntat humana és posada al mig com un bèstia de càrrega. Si és Déu qui s'hi asseu, vol i va on Déu vol, com diu el salm: "Sóc com les bèsties de càrrega, però jo no em separo mai de tu" (Sl 73,22-23). Si és Satan qui s'hi asseu, vol i va on vol Satan; i no hi ha en el seu albir la possibilitat de córrer cap a un o altre genet o buscar-lo; ans són els genets mateixos els qui lluiten per apoderar-se'n i posseir-la».³²

També resulta sorprenent que l'acció provident de Déu es realitzi sempre, fins i tot a través de l'impiu. L'explicació de Luter no deixa de ser ben singular. Diu: «Encara que Déu no faci el pecat, tanmateix no deixa de formar i de multiplicar la natura viciada pel pecat després que li

18, 638; *Serf albir* 208; N. SLENCKA, «Von der Freiheit des unfreien Willens. Bemerkungen aus theologischer Perspektive», en: Ch. SPPESS (ed.), *Freiheit, Natur, Religion. Studien zur Sozialpolitik*, Paderborn, Schöningh 2010, pp.51-84.

³² WA 18, 635, 17-22 (*Serf albir* 204; 208; 406).

fou llevat l'Esperit, com si un artesà esculpeix estàtues a partir d'un tros de fusta feta malbé».³³ O encara aquesta altra explicació: «Déu obra el mal en nosaltres, és a dir, a través de nosaltres, no per culpa seva, sinó per defecte nostre; com que nosaltres som dolents per naturalesa i Déu, en canvi, és bo, quan ens arrossega per la seva acció d'acord amb la naturalesa de la seva omnipotència encara que ell sigui bo, amb un instrument dolent no pot fer res d'altre que el mal, si bé, després, en virtut de la seva saviesa, farà un bon ús d'aquest mal, per a glòria seva i per a salvació nostra».³⁴

Però si Déu obra d'aquesta manera, hom es pregunta per què no reben també els malvats l'impuls transformador de l'Esperit que els fa justos? Per què uns reben el do de Déu i els altres no, quan és Déu qui determina la salvació d'uns i nega la dels altres? Luter és plenament conscient de la dificultat i ell mateix es fa la pregunta: «Per què, doncs Déu no transforma les voluntats dolentes alhora que les mou?» Tampoc aquí la seva resposta deixa lloc a dubtes: «Això concerneix els secrets de la majestat, “els judicis del qual són insondables” (Rm 11,33). No és tasca nostra escatir aquests misteris, sinó adorar-los», ja que tot i la revelació «en Déu hi ha moltes coses ocultes».³⁵

Així doncs, tot i que Déu exerceixi la seva voluntat i omnipotència generals com a causa primera, el resultat concret de cada acció ve determinada per la qualitat del actor final, en aquest cas l'home pecador. Són paraules seves: Déu «actua en ells [impis] tal com ells són i com els troba, és a dir, com que ells s'han apartat de Déu, són dolents i són arrabassats pel moviment de l'omnipotència divina, només fan el mal i accions allunyades de Déu, semblantment a un genet que munti un cavall coix [...]. Tanmateix Déu no pot actuar

³³ WA 18,708,31-33 (*Serf albir* 330-331; cf. 333s).

³⁴ WA 18,711,2-7 (*Serf albir* 335).

³⁵ WA 18,712,24-29 (*Serf albir* 338; cf. *ibid.* 347 i 162. En aquest sentit Luter parla del «Déu amagat» (*Serf albir* 285-288; 296. Cf. R. PESCH, «Unser Gott ist verborgen» a *Hinführung* 244-263. G. EBELING, «Verborgener und offener Gott», a *Einführung* 259-279. Altres vegades Déu es revela «sub contrario»: la força en la debilitat, la vida en la mort, la resurrecció en la mort de Crist, etc.(WA 18, 633,14-23; *Serf albir* 201).

malament, encara que faci el mal mitjançant els dolents, perquè ell, bo com és, no pot obrar malament».³⁶

Luter il·lustra aquesta resposta a través d'una llarga reflexió que, per la duresa i fermesa de les seves afirmacions, i tot i la seva llargada, val la pena de reproduir sencera:

«Però segurament et preocupa la dificultat de justificar la clemència i la justícia de Déu, pel fet que condemna qui no s'ho mereix —és a dir, el impius que han nascut en la impietat i que no poden, de cap manera, evitar ser impius, no romandre-hi i que es veuen forçats per la necessitat de la seva naturalesa a pecar i a perdre's tal com afirma Pau: “tots érem fills de la ira, igual que els altres” (Ef 2,3), perquè foren creats així per Déu mateix, de la llavor malmesa pel pecat d'un sol home, Adam. Aquí et dic: Déu clementíssim ha de ser honorat i temut en aquells que justifica i salva, tot i no ser-ne dignes; i cal fer confiança, si més no, en la seva saviesa divina, confiant en la seva justícia, encara que a nosaltres ens sembli injust. En efecte, si la seva justícia fos tal que la ment de l'home pogués jutjar-la justa, ja no seria divina i no es distingiria gens de la justícia dels homes. Però, com que ell és el Déu únic i veritable i, a més, toll ell insondable i inaccessible a la ment humana, és convenient —més i tot, necessari— que la seva justícia també sigui insondable, tal com Pau també exclama: “O profunditat de la riquesa, de la saviesa i del coneixement de Déu, Que en són d'insondables els seus judicis i d'impenetrables els seus camins” (Rm 11,3). Però no serien insondables, en cas que nosaltres poguéssim capir, punt per punt, perquè són justos».³⁷

En la discussió sobre la llibertat humana Luter retreu a Erasme que aquest rebaixa el sentit d'aquelles frases de l'Escriptura que, d'alguna manera, impliquen Déu en el mal de l'impiu. Segons Luter el text de l'Escriptura no admet cap mena de rebaixa: «La fe i l'Esperit ho jutgen

³⁶ WA 18,709,24-32 (*Serf albir* 332). El pecador no pot actuar d'altra manera que d'acord amb la seva naturalesa, sotmès al diable i per al qual no existeix la possibilitat de sortir-se'n per les pròpies forces. El lliure albir és un «mot buit» (WA 18,665,23 (*Serf albir* 253); un «terme buit» (WA 18,671,33-36, *Serf albir* 253; 255; 260ss.).

³⁷ WA 18, 784,1-16 (*Serf albir* 471-472).

altrament: creuen que Déu és bo, encara que cerqui la perdició de tots els homes».³⁸ Les dificultats que pugui descobrir el sa judici humà mai donen peu a Luter per rebaixar el sentit dels textos escripturístics. En contra de la postura més conciliadora d'Erasme, afirma: «la raó busca explicar-ho tot», i són molts els homes que «reclamen que Déu actuï d'acord amb el dret humà i que faci el que, a ells, els sembla correcte».³⁹ En contra el judici de la raó humana Luter invoca una vegada més «l'autoritat de la Sagrada Escripura»: «Sempre que m'ho permet la debilitat de la carn, no sols m'adhereixo a les Sagrades Escripures i faré assercions contínuament, sempre i arreu, sinó que també desitjaré tenir el màxim possible de certesa en allò que no és necessari i que està fora de l'Escripura» (*Serf albir* 159).

La impenetrabilitat de l'acció divina ve reforçada en Luter per un altre element que sembla portar-lo a una situació encara més extrema. Es tracta del tema de la presciència divina, per la qual Déu, des de l'eternitat, ja coneix per endavant tot el que ha de succeir i, també el comportament de l'home.⁴⁰ La presciència divina comporta la necessitat d'allò que Déu ha previst. Diu Luter al respecte: «Si admetem la seva presciència i la seva omnipotència, se'n dedueix naturalment, per lògica incontestable, que nosaltres no hem estat fets, ni vivim, ni fem res per nosaltres mateixos, sinó per mitjà de l'omnipotència de Déu. Però com que ell ja sabia d'antuvi que nosaltres seriem com som, i com que ara ens fa, ens mou i ens governa així, pregunto: com podem imaginar —contestant Erasme— que en nosaltres hi hagi llibertat, i les coses s'esdevinguin diferentment del que ell sabia d'antuvi i ara fa?»⁴¹

En aquest context trobem altres expressions de Luter que no poden ser més explícites. Així afirma, per exemple: «Les pagues del Déu omnipotent són determinades abans que els obrers neixin i obrin»;⁴² o aquesta altra: «Déu estima a la seva manera»; «estima o no estima a partir

³⁸ WA 18, 708,8-10 (*Serf albir* 329).

³⁹ WA 18,730,1-2 (*Serf albir* 368).

⁴⁰ Cf. WA 18,718,20-25 (*Serf albir* 348). Cf. WA 18,615,31-619,15 (*Serf albir* 174-180); WA 18,631,16ss. (*Serf albir* 197); WA 18,632,21-633,6 (*Serf albir* 199).

⁴¹ WA 18 718,20-25 (*Serf albir* 348; cf. *ibid.*, 174-180; 197; 199).

⁴² WA 18,723,26-27 (*Serf albir* 358).

de tota l'eternitat». ⁴³ Després d'una llarga reflexió sobre el rebuig d'Essaú i l'elecció de Jacob per part de Déu, conclou que és cosa de Déu estimar Jacob i avorrir Esaú. ⁴⁴

Ja plenament en el terreny de la justificació de l'home per l'Esperit Luter es pregunta: «Per què uns són tan colpits per la Llei [que arriben a conèixer el seu pecat i així es poden obrir al perdó de Déu] i uns altres no, de tal manera que els primers accepten la gràcia oferta i els altres no?» I respon amb una cita d'Ezequiel (Ez 18,23: “Us penseu que m'agrada la mort del malvat? De cap manera. Jo el Senyor Déu sobirà us asseguro: el que vull és que abandoni els mals camins i visqui”) i comenta: «Això és una altra qüestió que Ezequiel no tracta en aquest fragment. Ell parla de la misericòrdia de Déu que se'ns predica i se'ns ofereix, no pas de l'oculta i temible voluntat de Déu, el qual amb la seva decisió, estableix quins són i com vol que siguin els qui participin d'aquesta misericòrdia predicada i oferta, i en siguin dignes». ⁴⁵

A partir d'aquestes consideracions resulta clar que el gran mal de l'home consisteix en haver-se apartat de Déu i no haver confiat plenament en la seva bondat i la seva misericòrdia. Per això aquell que no confia plenament en la seva bondat és un impiu, tancat en si mateix i dominat pel poder del diable. En realitat, l'home no e pot salvar pels seu propi esforç i per les seves obres, sinó únicament i exclusivament confiant en la bondat i la misericòrdia divines. Tancant ja aquest apartat cal preguntar-se fins a quin punt aquesta concepció de l'omnipotència i la presciència ⁴⁶ divines no porten també a l'afirmació d'una doble

⁴³ WA 18,724,30; 725,1-3 (*Serf albir* 360).

⁴⁴ WA 18,724,27-728,13 (*Serf albir* 359-367).

⁴⁵ WA 18,684,26-29 (*Serf albir* 287). Cf. WA 18,685,27-686,2 (*Serf albir* 289); WA 18,784,1-33 (*Serf albir* 471-472). Cf., WA 6, 202-276, aquí 209 (*Buensas obras* 86).

⁴⁶ Luter afirma sobre la presciència divina: «Si no li atorgues necessàriament la consecució d'allò que ha previst, elimines la fe i el temor de Déu, anorrees totes les promeses i les amenaces divines i, fins i tot, negues la divinitat mateix» (WA 18,716,13-15; cf. WA 18,717,29,36; *Serf albir* 346). De manera ben plàstica Luter afirma: «Si Déu va saber d'antuvi que Judes seria un traïdor, Judes necessàriament havia de ser traïdor i no estava a les seves mans ni a les de cap altra creatura actuar altrament o canvir la seva voluntat. Si bé Judes ho va fer per pròpia voluntat, no pas coaccionat, tanmateix el seu acte volitiu era obra de Déu que ell impulsava per la seva omnipotència de la mateixa manera que impulsa totes les altres coses (WA 18,715,18-716,1; *Serf albir* 343-344). En aquest punt Luter es reafirma en la seva tesi anterior: «Una cosa és discutir sobre Déu o la voluntat de Déu que ens ha estat predicada, revelada, oferta i que nosaltres adorem, i una altra cosa és discutir sobre el Déu que no ens ha estat predicat ni revelat ni ofert, i que nosaltres no adorem» (WA 18, 685,3-5; *Serf albir* 288.. Cf. WA 18,691,26-34; *Serf albir* 300; WA 18,772,38-40; *Serf albir* 450]. .

predestinació. D'entrada Luter accepta expressament la tesi de Zwingli⁴⁷ sobre la predestinació, però evita, per una banda acceptar la realitat d'una doble predestinació paral·lela, a l'estil de Calví, ressaltant sempre el caràcter benivolent i salvador de Déu, tal com s'expressa comentant el text d'Ezequiel. Per l'altra, rebutja tota disquisició sobre el tema, ja que la determinació de Déu s'ha d'inscriure en el terreny del Déu amagat. Segons ell, fe recolza en les afirmacions de l'Esriptura i l'Esriptura és clara quan afirma l'omnipotència sobirana de Déu, més encara quan depassen de lluny tot raonament humà.⁴⁸

5. El mal físic o material

En la concepció luterana el valor i la qualitat de l'home està determinat sempre per la seva relació amb Déu i aquesta relació s'estableix en el camp de la seva interioritat i la seva consciència. Però la seva visió teològica contempla també l'home en la seva exterioritat, és a dir, en la seva realitat temporal i en el dinamisme que configura la creació. L'home és un ésser més sorgit de la bondat creadora de Déu, però dotat de raó i poder sobre la realitat temporal. Però aquesta realitat temporal, que com a Creació plena de meravelles crida l'home a honorar el Creador, apareix sovint carregada de contradiccions i adversitats, sovint tan profundes, que porten a posar en dubte tant la seva bondat com la del seu Creador. Són situacions naturals, independents de l'acció humana, però que l'home ha de suportar sense poder-les defugir i que afecten inexorablement la seva vida i el seu benestar. Sovint es tracta no únicament de fets concrets i aïllats, de catàstrofes, calamitats naturals i epidèmies, sinó també del mateix dinamisme de la realitat i que es pot formular ben simplement amb la pregunta: ¿Per què el peix gran per viure ha de menjar-se el petit? O la mateixa queixa dels salms: Per què els bons han de patir i els malvats prosperen?

Des d'antic l'home ha estat molt sensible a la dificultat d'harmonitzar el mal i el sofriment en el món amb la idea d'un Déu bondadós i omnipotent. Luter se'n fa ressò quan diu: «Heus aquí que Déu governa aquest món corpori –quan a les realitats exteriors– de manera que si tenim

⁴⁷ WA 18,699,15-29 (*Serf albir* 313).

⁴⁸ WA 19,224,21. Cf. O. BAYER, *La teología* 225-230.

en compte el judici de la raó humana i el seguim, ens veiem empesos a dir o bé que Déu no existeix o bé que Déu és injust, com aquell qui diu: “M’inclino a creure que els déus no existeixen”». ⁴⁹

Mentre en el cas del pecat de l’home l’acció de Déu resultava menys problemàtica pel fet d’exercir-se sobre un subjecte pecador i pervers i que només podia fer el mal, en el camp de les realitats externes i temporals la responsabilitat sobre l’existència del mal, sembla recaure exclusivament sobre el Creador. De fet, és el mateix curs de la realitat que qüestiona ja d’arrel les afirmacions de la fe, una fe que Luter comenta així: «Si tenim en compte el judici de la raó humana i el seguim ens veiem empesos a dir o bé que Déu no existeix o bé que Déu és injust. En efecte, hom veu que els dolents prosperen moltíssim i que els bons, en canvi, són molt desgraciats [...] Digues-me, a judici de tothom, ¿no és massa injust que la fortuna afavoreix els dolents i les afliccions aclaparin del bons? Però, així és el curs del món!» ⁵⁰

Segons s’ha exposat més amunt, el mal en el món, no degut a l’home, cal inscriure’l en l’àmbit de la creació i, en aquest sentit, l’explicació cal cercar-la en Déu mateix. També aquí, segons Luter la fe porta a confiar en tot moment en la bondat i saviesa de Déu al marge dels esdeveniments que condicionin la vida humana. Aquest és el contingut del primer manament: «Jo sóc el teu Déu, no tindràs altre Déu fora de mi». És a dir, no tindràs altre Déu que el Déu suprem i majestuós, creador i conservador de la tota la realitat. I tenir aquest Déu vol dir «confiar en ell de tot cor i esperar d’ell tota bondat, gràcia i benestar ja sigui en obres o en sofriments, en la vida o en la mort, en l’amor o en la pena». ⁵¹ I hi afegeix: «sofrir injustícia no corromp ningú en l’ànima, és més, la millora, encara que afecti el cos o els propis béns». ⁵² Luter es queixa que molts que diuen tenir fe, davant l’adversitat i el sofriment, «comencen buscar i a preocupar-se per com satisfer-lo i commoure’l amb moltes obres; peregrinen a Santiago, Roma Jerusalem, corren d’aquí cap allà», «busquen consell, auxili i consol a tot arreu menys en Déu».

⁴⁹ WA 18,784,36ss. (*Serf albir* 473).

⁵⁰ WA 18,784,36-39 (*Serf albir* 473). Cf. PESCH, *Hinführung* 249.

⁵¹ WA 6,202-276, aquí 210 (*Buenas obras* 88).

⁵² WA 6, 202-276, aquí 259 (*Buenas obras* 135).

D'aquesta manera la fe en el Déu Creador ens ensenya a considerar el mal com una ocasió privilegiada per confessar amb més fermesa aquesta fe que ens diu que «el govern de Déu [...] en el món és tan meravellós, que, allà on l'home considera que hi ha el dimoni i la mort, [Deu] hi és més a prop».⁵³

A voltes Luter considera les adversitats temporals com a fruit de l'acció diabòlica: «Quan l'esperit maligne s'adona de la fe, l'honra de Déu i el servi diví, s'enfureix i comença la persecució, Ataca el cos, els béns, l'honra i la vida, ens imposa malaltia, pobresa, dolor segons ho ha disposat i ordenat Déu». Llavors la fe és «posada a una molt dura prova com l'or en el foc (Ec 2,5). És doncs quelcom gran conservar la bona confiança en Déu, encara que ens imposi la mort, la deshonra, la malaltia, i en aquest quadre terrible de la seva ira tenir-lo per pare amantíssim».⁵⁴

En aquest sentit les adversitats són considerades com una ocasió especial per viure la fe més intensament la fe i mantenir la plena confiança en la bondat i saviesa de Déu, encara que vagi contra les exigències de la raó humana, ja que «què son els béns i les adversitats sinó una incessant invitació per lloar Déu, per honorar-lo i beneir-lo i invocar-lo a ell i el seu nom?»⁵⁵ Per això, la presència del mal i els sofriments que comporta no poden ser mai una causa per abandonar la fe, sinó una ocasió única per viure-la amb mes fervor: «Mirem que passa amb aquestes persones quan els va malament en el cos, en els béns, l'honra i els amics i en el que tinguin, si també llavors creuen que continuen agradant a Déu. i que ell ordena benignament per a ells el sofriment i l'adversitat ja siguin petites o grans. Aquí l'art consisteix en tenir gran confiança en Deu, quan segons el nostre pensar i entendre es mostra aïrat, i esperar d'ell quelcom millor del que s'experimenta. Aquí Déu està amagat [...] Amb tot, ell mira per mi i no m'abandona. Hi és present, disposat a ajudar-me benignament; es deixa veure a través de les finestres fosques de la fe».⁵⁶

⁵³ WA 24, 632, 31, citat per O. H. PESCH, *Hinführung* 249. Cf. WA 17 II, 13-16.

⁵⁴ WA 6,202-276, aquí 249 (*Buenas obras* 125).

⁵⁵ WA 6, 218 (*Buenas obras* 96).

⁵⁶ WA 6, 207 (*Buenas obras* 86).

Al llarg d'aquestes consideracions sobre la primacia única de la fe i la confiança en la bondat i saviesa de Déu la raó humana queda totalment desconcertada. Però cal recordar, com ja s'ha apuntat abans, que ni la mateixa fe no coneix Déu d'una manera total, ja que ell no s'ha donat a conèixer del tot i «en ell hi ha moltes coses ocultes». Aquest Déu insondable i desconegut Luter l'anomena el «Déu amagat», o el Déu revelat en el seu contrari». Segons Luter no és d'estranyar doncs, que Déu actuï en la seva relació amb l'home i amb el conjunt de la creació de la manera com va actuar salvant i ressuscitant el seu Fill, «amb el seu poder amagat en la debilitat, en la seva sobirania amagada en l'oprobri, en la seva acció vencedora de la mort en la mort».⁵⁷ Així Déu actua no solament al marge de la raó humana, sinó que, ben sovint, al contrari del que ella espera.

Ja en el comentari a la carta als Romans (1515-16), Luter havia escrit:

«El nostre Déu és un Déu amagat, tant profundament que ho és en el seu contrari. I així la nostra vida ho és en la mort, el seu amor envers nosaltres en l'odi contra nosaltres, l'honor en el menyspreu, la salvació en la perdició, el regne en l'exili, el cel en l'infern, la saviesa en la niciesa, la justícia en el pecat, la força en la feblesa. I en general tota afirmació de cada bé en la seva negació, de tal manera que hi sorgeixi espai per a la fe en Déu, que és la negació de ser, de la bondat, de la saviesa i la justícia i que només pot ser trobat i conegut en la negació de totes les nostres afirmacions. Per això no ens són mai visibles la nostra saviesa i la nostra justícia, sinó que resten amagades amb Crist en Déu».⁵⁸

De tot el que s'ha dit se'n desprèn que les contradiccions i adversitats de la vida són per al creient l'ocasió d'augmentar la fe en Déu. En el mateix mal el creient hi veu la mà de Déu que el crida a creure més fermament, a pesar de totes les aparences. La fe diu que, «els béns de

⁵⁷ Pesch (*Hinführung* 248) cita la frase de Luter que afirma categòricament: «En Déu hi ha moltes coses ocultes». Cf. WA 18,606,12-13 (*Serf albir* 162; també WA 18,633,14-23 (*Serf albir* 201)).

⁵⁸ WA 56, 392, 28, citat per PESCH, *Hinführung* 250: Pesch enumera tretze llocs del comentari a la *Carta als Romans* on Luter s'expressa en el mateix sentit. Cf. WA 18,784,36ss (*Serf albir* 473); WA 6,202 (*Buenas obras* 86)...

Déu i les adversitats no són sinó una incessant exhortació i invitació per lloar Déu, per honrar-lo i beneir-lo a Ell i el seu nom?»⁵⁹

Comentant el segon Manament Déu Luter afirma que el Nom de Déu es santificat «quan el cridem i invoquem en la temptació i en la desgràcia. Cap i a la fi aquesta és la causa per la qual ens fa sofrir tants infortunis, patiments, temptacions i fins i tot la mort i, a més, ens deixa anar rere moltes inclinacions perverses i pecaminoses per estimular així l'home i donar-li un motiu seriós per acudir a ell, clamar i invocar el seu sant nom». ⁶⁰ D'aquestes situacions la fe en surt més reforçada ja que continua confiant en Déu quan la temptació l'empeny a pensar que Déu està més lluny d'ell. ⁶¹

Pesch ho resumeix dient: «És tasca de la fe superar el contrari sota el qual s'amaga l'autèntic obrar de Déu i la seva autèntica intenció envers l'home i rere el contrari de l'aparença externa i l'experiència d'espant interior, reconèixer el Déu amorós i bondadós»⁶². I, en paraules de Luter. «cal anar contra Déu i exclamar: “Heus aquí que és una gran cosa arribar a Déu i que avanci cap a ell enmig de la seva ira, el seu càstig i els seu rebuig com si caminés entre espines, llances feridores i espases».⁶³

I permeteu-me acabar amb la cita de dos textos de Luter, que no deixen de ser una preciosa confessió de fe. El primer ja é conegut i diu: «És quelcom gran conservar la bona confiança en Déu, encara que ens imposi la mort, la deshonra, la malaltia i en el quadre de la seva ira i

⁵⁹ WA 6, 202-276, aquí 218 (*Buenas obras* 96). Luter en el tractat sobre de *Les bones obres* qualifica les contradiccions i adversitats de la vida de l'home de «temptació» o de «prova» que es presenten com una bona ocasió privilegiada per lloar Déu. Segons Luter, els mals que afecten l'home «són la causa per la qual ens fa sofrir tanta desgràcia, sofriments, temptacions i fins i tot la mort i a més ens permet d'anar rere inclinacions dolentes i pecaminoses per estimular així l'home i donar-li un motiu seriós d'acudir a Ell, clamar i invocar el seu sant Nom i posar en pràctica d'aquesta manera aquesta obra que mana el segons manament, com diu el salm 49 (50,14-15): “Invoca'm el dia de la l'angoixa i t'alliberaré i tu m'honoraràs ja que vull tenir un sacrifici de lloança”» (WA 6,202-276, aquí 223.(*Buenas obras* 101).

⁶⁰ WA 6, 202-276, aquí 223 (*Buenas obras* 102)

⁶¹ Cf. WA 6, 202-276, aquí 223 (*Buenas obras* 102).

⁶² PESCH, *Hinführung* 251.

⁶³ WA 19,224, 21.

tenir-lo per pare amantíssim»⁶⁴. El segon diu: «Moltes coses que a nosaltres ens semblen pèssimes i que ho són, a Déu li semblen bones i ho són molt. Per exemple, les afliccions, els mals, els errors, l'infern; àdhuc totes les millors obres de Déu són pèssimes i menyspreables als ulls del món. Què hi ha de millor que Crist i l'Evangelí? I, en canvi, què hi ha de més execrable per al món? En conseqüència, com és que són bones als ulls de Déu, coses que per nosaltres són dolentes, només ell ho sap i els qui veuen amb els ulls de Déu, és a dir, els qui tenen l'Esperit».⁶⁵

Referencias

- Bayer, O. (2020). *La teología de Martin Lutero (Verdad e imagen 215)*, Salamanca: Sígueme.
- Ebeling, G. (1964). *Luther. Einführung in sein Denken*, Tübingen: Mohr-Siebeck.
- Luter, M. (s.f.) *Pro veritate inquirenda et timoratis conscientii consolandi conclusiones*, [primavera del 1518].
- Toribio, P. (2018). *Martín Lutero. Obras reunidas, vol I: Escritos de reforma*, Madrid: Trotta.

⁶⁴ WA 6, 249 (*Buenas obras* 125).

⁶⁵ WA 18,551-787, aquí 708,37-709,3 (*Serf albir* 331).